

Александра П. Танеска
Благојка Здравковска-Адамова
 Универзитет на Југоисточна Европа
 Република Северна Македонија

МИНАТОТО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Апстракт: Во овој труд се наведени теоретските анализи на значењата на минатото неопределено време (сум-перфект) во македонскиот јазик и во останатите словенски јазици. Примерите кои ги изделивме, а во кои се поткрепува теоретската анализа и се искажуваат значењата на минатото неопределено време (сум-перфект) во македонскиот јазик искажуваат: неопределеност или прекажаност, резултативност, директно кажување, дистанца, евиденцијалност, заповед и закана, современост, изненаденост, дубитатив, цел, констатација, повторливост, претпоставка, концесивност и прогресивност. Во однос на значењата, истакнуваме дека, вообичаено примерите со неопределеност или прекажаност во македонскиот јазик претставуваат едно од суштествените својства на македонскиот глаголски систем. Во трудов ќе опфатиме дел од наведените значења.

Клучни зборови: перфект, македонски јазик, неопределеност, прекажаност.

PAST INDEFINITE TIME IN THE MACEDONIAN LANGUAGE

Abstract: This paper presents the theoretical analysis of the meanings of the past indefinite tense in the Macedonian language and in other Slavic languages. The examples that we have highlighted, which support the theoretical analysis and express the meanings of the past indefinite tense in the Macedonian language are: unwitnessedness, indeterminacy or overstatement, resultability, direct speech, distance, evidentiality, command and threat, contemporaneity, surprise, dubious, purpose, ascertainment, repeatability, assumption, concessiveness and progressiveness. Regarding the meanings, we point out that, usually, the examples with indefinite or overstated in the Macedonian language represent one of the essential properties of the Macedonian verbal system. In a paper, we will cover some of the mentioned meanings.

Key words: Perfect, Macedonian language, indeterminacy, retelling.

1. МИНАТО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ (СУМ-ПЕРФЕКТ) ЗНАЧЕЊЕ НЕЗАСВЕДОЧЕНОСТ, НЕОПРЕДЕЛЕНОСТ ИЛИ ПРЕКАЖАНОСТ

Формите на минатото неопределено време (сум-перфект) искажуваат минати дејства без да се укаже или да се определи конкретниот момент на одвивање на дејството и поради тоа ова време се нарекува неопределено.

Значењето незасведоченост за македонскиот јазик го истакнува Бојковска (1999: 127) и наведува дека тоа се врзува за минатото неопределено време, додека пак, ваквата карактеристика не е својствена за старословенскиот јазик.

Во современиот македонски јазик, како што истакнуваат Митковска и Бужаровска (2008: 56), има повеќе конструкции со кои се искажуваат перфектни значења:

- » Првата конструкција со која се искажува перфектно значење е стариот словенски перфект или л-перфект на пр.:

[1] *Таа никогаш не доаѓала кај нас.*

Перфектната функција на оваа глаголска конструкција се преклопува со функцијата за изразување незасведочени дејства.

- » Втората конструкција со која се искажува перфектно значење е има-перфектот на пр.:

[2] *Тој има снимено повеќе песни.*

Современиот македонски јазик е единствениот словенски јазик во кој перифрастичната конструкција со глаголот има и пасивниот партицип достигнала висок степен на граматикализација.

Во некои дијалекти, како што е наведено кај Марковиќ (2007: 56, 57), оваа конструкција сосема го потиснала л-перфектот, кој се специјализирал за незасведоченост. Во говорите на Костурско и на Бобошчица глаголските л-форми исчезнале и затоа во нивниот говор нема форми на перфект, плусквамперфект и кондиционал, а нивните функции се реализираат со помош на конструкции со помошните глаголите има/нема.

Бл. Конески (1967а: 200) објаснува дека има-перфектот се развил под влијание на контактот со другите балкански јазици, а Голомб (1983: 15) особено го истакнува контактот со ароманскиот јазик. Во централните западни говори формите на има-перфект се употребуваат паралелно со формите на л-перфект.

Кога станува збор за незасведочено минато дејство, пасивната дијатеза се искажува само со несвршени глаголи, на пример:

[3] *Запаметено е дека во гробовите се имаа закопувано фамилиите од околните села.*

Во однос на конструкцијата сум + л-форма анализирана од Фридман (Friedman, 1977: 61) не се определува за една основна функција, туку тој наведува неколку контекстуални варијанти на пример: незасведоченост, неопределеност, резултативност и др.

Во македонскиот јазик, како што е наведува Гајдова (2008: 6), конструкциите сум + л-форма +/- се маркирани како незасведочени и според тоа субјективниот став на говорителот во однос на искажаниот настан се вградува во вербалниот систем на македонскиот јазик. Кога станува збор за незасведочени дејства сум-перфектот се употребува и од несвршени и од свршени глаголи по вид, односно:

[4] *Од пенливото вино сите по малку се загреале. Јован најмногу сакал да се сеќава на тоа. (КП, БА)*

Основна диференцијација меѓу формите на минатото неопределено време и минатото определено време е незасведоченоста, наспроти засведоченоста на минатиот настан. Постои можност минатото неопределено време да навлезе во сферата на употреба на минатото определено време и да означува настан локализиран на временската оска, засведочен или потврден, како во пример од типот:

[5] *Денес сум дошла да те видам тебе.*

При раскажување народни приказни, во кои настаните од аспект на опозицијата определено наспроти неопределеност спаѓаат во сферата на неопределеноста, може да се забележи мешање на формите на минатото неопределено време со формите на минатото определено време.

За оваа појава Бл. Конески (1986: 479) истакнува дека: „Во стилот на народната приказка имаме често мешање на формите на минатите определени и неопределени времиња, постојано се менува становиштето на раскажувачот во однос на случката, во моменти тој ја предава случката како пред негови очи да се одвивала, во други моменти, пак, преминува кон обичен тон на приказната или во тон на прераскажување.“

Бл. Конески (1967а: 464) истакнува дека определените времиња побудуваат претстава за одреден момент, или за период во минатото, а кај неопределените времиња отсуствува таквата претстава, на пример:

[6] а. *Вчера го забележав овој непознат збор.*

б. *Досега не сум го забележал овој збор.*

Семантичко-прагматичката категорија модалност е составен дел на содржината на секоја реченица. Модалноста е квалификација која говорителот ја дава за својот исказ, или за ситуацијата која е означена со него. Модалните значења се различни, не само според степенот и обликот на граматикализацијата на нивниот израз, туку и во однос на нивните потесни содржини.

Едно од честите лексичко-граматички средства за изразување модалност се модалните глаголи (на пример: може, смее, сака, мора...) и слични лексеми по значење (на пример: можно, нужно, забрането). Модалните глаголи се употребуваат како средство кое на исказот му даваат модална неопределеност. Тоа не значи дека таквиот исказ нема модалност како квалификација на исказот од говорителот, туку значи дека тој одлучил исказот да го квалификува како модално неопределен.

Субјективниот став, Фридман (Friedman, 2001: 174) го определува како потврдено на информацијата искажана со формите на аорист и на имперфект, наспроти немаркираноста искажана со формите на сум-перфект.

Кога има потврдено на минатиот настан, формите на аорист и имперфект никогаш не се употребуваат доколку има сомневање во вистинитоста на настанот, на пр.:

[7] *Не сум те видела одамна.*

Во примерите во кои се употребуваат модални значења на формите на минатото неопределено време, кои се временски неопределени, како што истакнува Бојковска (2013: 36) се употребува збороред со негација и кратка личнозаменска форма, на пример:

[8] *Сè уште не сум била таму.*

Бл. Конески (1986: 174) истакнува дека: „Општ услов да се развие категоријата прекажаност бил даден со тоа што се зачувале аористот и имперфектот наспроти перфектот ... и контактот со туркиот јазик во тоа време, овозможил овој процес да се доведе докрај. “Поради влијанието на турскиот јазик, во македонскиот јазик се разликува употреба на перфект во зависност од тоа дали има директно соопштување, или прекажување на глаголското дејство, на пример:

[9] *Ми рекоа дека Петар веќе стигнал.*

Во турскиот јазик постои специјализирана морфема со која се означува дека говорителот не нуди гаранција во однос на вистинитоста на пораката која тој ја пренесува.

Бл. Конески (1987: 497) истакнува дека: „Формите за прекажаност темпорално можат да го лоцираат настанот во минатото или во сегашноста.“ на пример:

[10] а. *Јане вчера пристигнал во Скопје.*

б. *Томе вели дека Јане дошол ('е тука') ('е пристигнат').*

Исто така и Лант (Lunt 1952: 67) наведува дека перфектот може да се употребува како начин за прекажување. Формите на перфект укажуваат на дејство гледано од аспект на времето. Тоа може да се изрази на два начина. Според првиот начин говорителот може да биде ослободен од одговорноста за точноста на исказот и не може поблиску да го определи, затоа што не е сведок на настанот, или според вториот начин говорителот може да говори за дејството што започнало или се случило во минатото, а кое сè уште е релевантно за моментот на соопштувањето.

Како што истакнува Л. Минова-Ѓуркова (2003: 167–168) со средствата на категоријата прекажаност се укажува на тоа дека говорителот не е непосреден сведок на вршењето или на извршувањето на дејството.

При прекажување во македонскиот јазик, според Л. Минова-Ѓуркова (2001: 75), „Не треба да забораваме дека: наспрема аористот стои минатото неопределено свршено време; наспрема сегашното време и имперфектот стои минатото неопределено несвршено време; наспрема идното и минатото-идно време стои идното прекажано време; наспрема има-перфектот и има-плусквамперфектот стои има-конструкцијата со минато неопределено време од помошниот глагол.“

Покрај морфолошките показатели на глаголот има, има и лексички показатели на прекажаноста, кои ги истакнува Блашак (Błaszak, 2014: 159), на пример:

[11] *Тој е многу среќен денес, веројатно добил добра оценка. (превод од полски)*

Во македонскиот јазик категоријата прекажаност е присутна во сите стилови. Во примерите со наративен перфект, формите на перфект се употребуваат за прераскажување минати настани и ситуации, независно од времето на соопштување, на пример:

[12] *Мислел, се чудел што да прави.*

За употребата на формите на минато неопределено време за прекажување Бл. Конески (1967а: 301-302) истакнува дека: „Во прекажувањето најчесто се јавуваат формите за трето лице.“

Со облиците на сум-перфект може да се прекажуваат дејства кои им претходеа на други минати дејства. Најчесто за прекажување се користат формите на второ и трето лице:

[13] *Плачела... но фала бугу не ја тепале... (КП, БА)*

Исто така Бл. Конески (1967а: 469) објаснува дека, во некои примери говорителот зборува во второ или во трето лице, а всушност мисли на себе. Во ваквите случаи второто и третото лице се употребуваат со некое поопшто значење, и тоа во некои контексти може да го подразбере и првото лице. Во тие случаи се искажуваат настани кои се извршувале пред моментот на зборувањето, што значи дека тие поминале.

Со формите на минато неопределено време може да се прекажуваат и минати свршени настани. За прекажување најкарактеристични се формите на трето лице како во примериве:

[14] *Горан погледнал кон раскрвавениот Александар, било што било, поминало! (КП, БА)*

Како важна карактеристика на формите на минатото неопределено време прекажаноста како значење е истакната од Фридман (Friedman, 1974: 207) на пример:

[15] *Слушнав дека си купила нов автомобил.*

Фридман ја истакнал и опшатата временска неопределеност на формите на минато неопределено време (Friedman, 1974: 207):

[16] *Си била ли во Франција?*

Употребата на формите на сум-перфектот за прекажување најмалку е поврзана со првото лице, затоа што тоа лице всушност соопштува за дејствата што самото ги извршило.

1.1. Минато неопределено време (сум-перфект) значење резултативност

Третата конструкција со која се искажува перфектно значење, како што истакнуваат авторките Митковска и Бужаровска (2008: 56), е т.н. трет перфект (има-перфектот), на пример:

[17] *Таа е замината.*

Митковска и Бужаровска (2008: 75) истакнуваат дека ширењето на има-перфектот кај помладата генерација веројатно е мотивирано од функционалната оптовареност и неспецифицираност на л-перфектот, и тоа може да доведе до поместување на функционалната прераспределба меѓу двете конкурентни перфектни конструкции, л-перфект и има-перфект во современиот македонски стандарден јазик.

Оваа конструкција се употребува најчесто со непреодни глаголи и има изразено резултативно значење. Значењето резултативност, на формите во кои е употребено минато неопределено време, го истакнува и Велковска (1998: 68).

Според Марковиќ (2007: 59) оваа конструкција се употребува во западните дијалекти, под влијание на контактот со влашкиот јазик, меѓутоа нејзината функционална зона како и начинот на употреба во однос на другите две перфектни конструкции не се доволно истражени.

„Сите три перфектни конструкции се опишани во нормативните граматики на стандардниот македонски јазик. Оваа карактеристика исто така ја истакнува Грејвс (Graves, 2000: 483), нивната функционална разграниченост не е јасно дефинирана.“ Според тоа особено е тешко да се утврди застапеноста и употребата на има-перфектот во стандардниот идиом и неговата релација со л-перфектот.

Фридман (Friedman, 1974: 207) резултативноста на формите на минатото неопределено време ја истакнал во следниов пример:

[18] *Сум го сретнала овој човек некаде, но не можам да се сетам каде.*

Во однос на минатоста, видската разлика се покажува како релевантна во случаите кога глаголот се употребува со негација. На семантички план може да

постојат разлики кај примерите од ваков тип. Да го анализираме примеров:

[19] *Тој не продал книги. / Тој не продавал книги.*

Значењето на реченицата со свршен глагол го подразбира следново: немало продавање книги и книгите не се отуѓени со продавање. Но, кога имаме употребено глагол од несвршен вид имаме поинакви импликации: тој не се занимавал со продавање книги.

Ваквите примери може да се поврзат со друго значење, т.н. искуствено значење. Искуствен перфект, или перфект со искуствено значење е употребен и во следниов пример:

[20] *Досега не сум јадела школки.*

Искуствениот перфект има субјективен карактер, бидејќи во него значењето резултативност се префрла од реалниот момент врз субјектот, со што се создава можност за развој на категоријата евиденцијалност.

Пошироката дефиниција на искуствениот перфект го вклучува значењето на минатото неопределено време, во кое фактот дека некое дејство се случило во минатото, без разлика на тоа кога се случило дејството, е поважен од неговите резултати или последиците во сегашноста.

Како важна карактеристика на формите на минатото неопределено време резултативноста, која е поврзана со моментот на зборување (на пример: досега, до овој миг), како значење е истакната и кај Фридман (Friedman, 1974: 207), на пример:

[21] *(Досега) Никогаш не сум била во Италија.*

1.2. Минато неопределено време (сум-перфект) значење директно кажување

Бл. Конески (1986: 461,481) истакнува дека формите на минато неопределено време се употребуваат за директно кажување, најчесто кога се соопштува за засведочено дејство што го извршил говорителот, т.е. дејство кое на некој начин е поврзано со него, како во примериве:

[22] *Сме живееле и подобро некогаш.*

[23] *Сум те прашал повеќе пати.*

[24] *Никогаш не сум кажал ништо.*

Кога се употребуваат формите на минатото неопределено време за директно кажување, релевантна е категоријата лице, поточно првото лице. Преку него се подразбира личната засведоченост на дејството што се случило во минатото, т.е. со неговиот исказ се актуелизира тоа дејство во моментот на соопштувањето.

Сум-перфектот употребен за директно кажување, како што посочува Бл. Конески (1967а: 462), најчесто е во врска со првото лице, кое се разбира е учесник во настанот и истиот тој настанот го предава како засведочен, на пример:

[25] *Точно е дека џердан ми вети, но никогаш не сум го примила. (ВШ, КЗ)*

Употребата на формите на минато неопределено време за директно кажување, покрај со првото лице, може да биде поврзана и со другите две лица, но, сепак, во поретки случаи кои на некаков начин повторно се поврзани со првото лице, кое е директен сведок на настаните, односно е информирано за нивното извршување, на пример:

[26] *Долго време кај нас не дошол поштарот.*

Употребата на формите на минато неопределено време за директно кажување има стилски карактер.

Во примерите од разговорен стил забележавме употреба на формите на сум-перфектот за директно кажување, за дејства во кои говорителот бил директен сведок, на пример:

[27] *Вчера ништо не сум јадела.*

[28] *Ноќта воопшто не сум заспала.*

[29] *Сум ја читала таа книга.*

Асенова (1989: 212) ја наведува можната синонимна употреба на неопределените и определените времиња за директно кажување за јазиците од Балканскиот јазичен сојуз и посочува дека ваквата замена е можна кога двете времиња се совпаѓаат по темпоралното значење, изразувајќи дејства кои се извршиле во определен момент од минатото употребени со лексички средства. Во тој контекст ги наведуваме примерите кои во овој контекст се соодветни за употребата во македонскиот јазик, на пр.:

[30] *Вчера сум чекала (чекав) цел ден.*

[31] *Ноќеска не сум мигнала (не мигнав).*

[32] *Таа седмица трипати сум одела (одев) да го барам.*

Во истото истражување, Асенова (1989: 214) наведува дека ваквата замена на неопределените и определените времиња за директно кажување е можна и во прашални реченици (во кои прашуваме за: местото, времето и начинот на вршење на дејството), Во тој контекст ги наведуваме примерите на македонски јазик, на пр.:

[33] а. *Кога си дошла? (= Кога дојде?)*

б. *Како си отишла таму? (= Како отиде таму?)*

в. *Каде си била? (= Каде беше?)*

Овие примери покажуваат дека границата меѓу овие времиња е многу тенка.

Фридман (Friedman, 1974: 205) истакнува дека: „Минатото неопределено време се употребува за дејство без обзир на потврдувањето, кога говорникот само тврди дека дејството се случило, т.е. за прекажување, но може да се употреби и во примери за директно кажување.“

1.3. Минато неопределено време (сум-перфект) значење дистанца

Категоријата дистанца ја именувал американскиот автор на првата македонска граматика, Лант. Како што наведува Лант (Lunt 1952: 67), едно од значењата на сум-перфектот во македонскиот јазик е значењето дистанца. Дистанца или сомнеж се искажува во следниов пример:

[34] *Се појавил вчера на работа, но јас не го видов.*

Во примерите од нашиот корпус, со формите на минато неопределено време се искажува дистанцирност од она што се соопштува, на пример:

[35] *Е, мајче... Ангел! И самиот ѓавол бил, велат, отпрвин ангел, па згрешил, паднал и ... (ВИ, Ч)*

Бојковска (2013: 34) истакнува дека примерите со минато неопределено време, со кои се искажува дистанцираност, можат во себе да содржат емоционална маркираност, како во следниов пример:

[36] *Цел ден сум ја чистела куќата.*

Емоционалната маркираност може да означува тешкотија при вршење на глаголското дејството, негодување и слично.

Кога се употребуваат формите на сум-перфект важен е ставот на говорителот, односно неговото согласување или несогласување (дистанцирање) со она што го соопштува.

Бл. Конески (1967а: 480) преку следниов пример објаснува дека станува збор за пример во кој се покажува резервиран став кон она што е кажано:

[37] *На коњ да јаваш на сон покажувало добив.*

Според Петроска (2008: 269-278) од тој што ја кажува информацијата зависи дали ќе покаже дистанца кон она што го зборува, или не.

Во однос на тоа каков став сакаат да заземат за еден ист настан авторите може да употребат некомфирмативни времиња со цел да го претстават настанот, но и да се дистанцираат од него. Други автори може да употребат комфирмативни времиња, за да можат истиот настан да го пренесат како потврден.

Според Тополињска (Topolińska, 2009: 17), сите граматички конструкции кои во себе ги вклучуваат л-формите, се граматички показатели со кои се покажува дистанца.

1.4. Минато неопределено време (сум-перфект) значење евиденцијалност

Тополињска (Topolińska, 2009: 17) истакнува дека категоријата евиденцијалност припаѓа на една поширока семантичка категорија, а таа е дистанца.

Според Цветковски „Глаголските форми стапуваат во разни категоријални односи од кои произлегуваат опозиции по разни категоријални признаци. Еден таков признак е темпоралниот.“ (2001: 195). Главната суштината на темпоралната опозиција, пред сè, е спротивставувањето на двете глаголски форми според начинот на ориентација на глаголското дејство кон моментот на соопштувањето.

Поаѓајќи од теоријата авторите: Тофоска и Петроска (Тофоска, Петроска, 2009), евиденцијалноста е семантичка категорија која се однесува на изворот на знаење (сознание), еден исказ е маркиран по евиденцијалност, ако во него на некаков начин се укажува на изворот на сознанието за моментот за кој тој соопштува. Ако во исказот се укажува на тоа дека изворот на сознанието е личното, директно перцепирање на моментот, исказот се смета за маркиран по директна евиденцијалност. Авторите кои ги наведовме истакнуваат дека доколку во исказот се сигнализира дека изворот на сознанието не е директна перцепција на тој момент од зборувањето, исказот се смета за маркиран по индиректна евиденцијалност.

Ќе наведеме примери во кои е употребена индиректна евиденцијалност. Во овие примери има искажување потврдено или непотврдено дејство:

[38] *Жена ми, рече, ако ме чекала верно седумдесет години, ќе ме чека уште три... А ако не ... како сака ... (ВИ, Ч)*

[39] *Ако му се родило некому - попот треба да му мисли за крштевање. (РК, А)*

[40] Боже, колку си се изменил, зете. Никогаш не си бил со сестра ми ваков. (ВШ, КЗ)

Граматичките показатели на евиденцијалноста, како што истакнува Фридман (Friedman, 2004: 101-134), покажуваат потврденоост или конформативност за настанот кој се соопштува. Во вакви ситуации се употребуваат формите на минато определено време.

Граматичките показатели на евиденцијалноста кои покажуваат непотврденоост или неконформативност ги претставуваат формите на минато неопределено време. Според изборот на овие форми се квалификува валидноста на настанот кој може да биде потврден или непотврден.

Во македонскиот јазик формите на минато неопределено време немаат секогаш маркирана вредност на евиденцијалност. Тие честопати се користат за соопштување некој настан.

Во однос на конструкцијата сум + л-форма, Фридман (Friedman, 1977: 61) истакнува дека поради полифункционалноста на конструкцијата таа се употребува со серија термини кои се поврзуваат со нејзината модална семантика меѓу кои спаѓаат: евиденцијал, имперцептив, дубитатив и адмиратив.

Во овој труд се наведени теоретските анализи на значењата на минатото неопределено време (сум-перфект) во македонскиот јазик и во останатите словенски јазици. Примерите се преземени од наведениот корпус на примери, некои примери се превод на македонски јазик, а некои од наведените примери се од секојдневната употреба на современ македонски јазик. Во однос на значењата, опфатени се примерите за незасведоченост, неопределеност или прекажаност, резултативност, директно кажување и дистанца, кои беа најчесто застапени во примерите од нашиот корпус.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Кирилица:

1. Блашак, М. (Błaszak, M.) (2014). Прекажаноста во македонскиот и во полскиот јазик (резиме), Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
2. Велковска, С. (1998). Изразување на резултативноста во македонскиот стандарден јазик, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“
3. Голомб, З. (1983). Конструкциите со „има“ и глаголска придавка во македонскиот и во влашкиот јазик, Скопје: II Научна дискусија Охрид 1975
4. Гајдова, У. (2008). Условниот период во дијалектите на македонскиот стандарден јазик, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“
5. Конески, Бл. (1967а, 1987). Граматика на македонскиот литературен јазик. Скопје: Култура.
6. Конески, Бл. (1986). Историја на македонскиот јазик, Скопје: Култура
7. Марковиќ, М. (2007). Ароманскиот и македонскиот говор од охридско-струшкиот регион (во балкански контекст), Скопје: Македонска академија на науките и уметностите
8. Минова-Ѓуркова, Л. (2001). Современи состојби во македонскиот глаголски систем, Скопје: Зборник на трудови од собирот Македонскиот глагол синхронија и дијахронија

9. Минова-Ѓуркова, Л. (2003). Стилистика на современиот македонски јазик, Скопје: Магор
10. Митковска, Л., Бужаровска, Е. (2008). За употребата на има-перфектот во македонскиот стандарден јазик во релација со конкурентните глаголски форми, Скопје: Морфосин. студии 2
11. Пандилоска-Танеска, А. (2016). Глаголската л-форма во македонскиот јазик со осврт на еквивалентите во албанскиот јазик (докторска дисертација). Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје
12. Петроска, Е. (2008). За таканаречената прекажаност во македонскиот и во бугарскиот јазик, Охрид: Реферати на македонските слависти за XIV Меѓународен славистички конгрес
13. Тофоска, Ст., Петроска, Е. (2009). Лексичките показатели за прекажана евиденцијалност во македонскиот и во полскиот јазик, Скопје: VIII Македонско-полска конференција
14. Тополињска, З. (2009). Семантичка/граматичка категорија дистанца, Охрид: Предавања на XLI Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура
15. Фридман, В. (1974). За некои особености на македонскиот глагол од гледна точка на генеративната семантика; Скопје: Македонски јазик, год. XXV
16. Фридман, В. (2001). Граматикализацијата на балканизмите во македонскиот јазик, Македонски јазик, бр. 51-52, Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“
17. Цветковски, Ж. (2001). Местото на перфектот во темпорално-модалниот систем на Каршијачкиот говор, Скопје: Зборник на трудови од собирот Македонскиот глагол синхронија и дијахронија

Латиница:

1. Асенова, П. (1989). Балканско езикознание, основни проблеми на балканскиот јазиков сјуз, Софија: Издателство наука и изкуство
2. Friedman, V. (1977). The Grammatical Categories of the Macedonian Indicative, Columbus, Ohio: Slavica
3. Friedman, V. (2004). "Typology of Balkan evidentiality and areal linguistics", Balkan Syntax and Semantics, (Linguistik Aktuell, 67) red. O. M. Tomic. Amsterdam: Benjamins
4. Graves, N. (2000). Macedonian – a language with three perfects? Dahl, Ö. (ed.), Tense and aspect in the languages of Europe, Berlin: Mouton de Gruyter, Морфосинтаксички студии 277
5. Lunt, H. (1952). A grammar of the Macedonian literary language, Две американски граматички на современиот македонски стандарден јазик, Скопје: МАНУ

Екцеририрани примери:

1. Ристо Крле, Антица, (РК, А)
2. Васил Иљоски, Чест, (ВИ, Ч)
3. Вилијам Шекспир, Комедија на забуни, (ВШ, КЗ)
4. Константин Петровски, Браќата на Александар, (КП, БА)